

de brasil, id. ---», en la Lleuda de Cotlliure de 1249, *RLR* III, 247; «los corredors dels avers --- prenen per corredures axí ---: carga de pebre --- 8 diners; --- la mà del cordovà vermell, 2 drs.; la caixa de *paper*, 8 drs.; fustanis, una mealla ---», Tarifa de Bna. de 1271 (*EntreDL* I, 160, § 95); «en la Lleuda que'l senyor rey pren a Coblire, datada de 1297-1300: dóna carga de pebre ---, de comí ---, de safrà, 2 sous; carga o cayxa de *paper*, 2 sous; tota bèstia qui port draps per tè<n>yer --- paga per carga, 2 sous ---» (*RLR* V, 311). L'*InvLC* extracta un doc. ross. de 1284 que porta el mot *paper* dos cops i uns 10 més de posteriors, dels Ss. XIII i XIV. N'hi havia, doncs, ja moltes mencions, que impliquen un comerç actiu d'aquest article per part dels catalans.

En efecte, en el Migdia de França, en el S. XIV, els esments de paper importat abunden, i s'hi reparteixen entre el *papier catalan* i el *lombart* (*PSW* VI, 52b, 53a), que llavors significava 'italià'; però com que en italià mai no s'ha dit altrament que *carta*, és ben segur que totes les llengües d'Occident que tenen aquell mot el van rebre del català.

El castellà *papel* és d'aparició força més tardana, car sorgeix per primera vegada el 1330, en l'Arxipreste de Hita, rimant amb tres mots en *-er*; i, per segona vegada, *paper* en un glossari aragonès de c. 1400 i *papel* en un de c. a la mateixa data i també amb trets lingüístics aragonesos. No en sé més dades castellanes fins a 1490: aquestes són gairebé les primeres pròpiament de Castella, car la de l'Arxipreste té quasi tant de morisc com de castellà. Com que el canvi de *-er* en *-el* és un fenomen normal en els catalanismes del castellà, i en castellà hauríem d'esperar que el resultat fonètic de *-yrus* fos un altre, sembla segur que ells també reberen el mot de Catalunya; igualment el port. *papel* [S. XV, i una menció a Galícia el 1327].

En oc. apareix sovint ja en el S. XIV, però ja hem vist que amb el nom de *papier catalan*; per tant és lògic que al francès del Nord (on ja es testimonia en el segle XIII) també li vingués de Catalunya: consta que a França no se'n va fabricar fins a 1318 (*FEW* VII, 593a, nota 27), i que la primera fabricació europea fou en terra valenciana, entorn de Xàtiva, a mj. S. XIII; en tot cas després de la presa de València, 1238; on ja en fabricaven els moros i àrabs, amb els coneixements adquirits en la Sogdiana, després de la presa de Samarcanda el 751.

De Catalunya han de venir, doncs, també l'al. *papier* [S. XIV], l'angl. *paper* [S. XIV], i les corresponents formes neerlandeses i escandinaves (aquestes datant del període tardà de l'islandès antic), així com el pol. *papier*, txec *papír* i croat *pàpir*; altres llengües europees, com el rus *bumága*, usen termes d'un altre origen (pròpiament 'cotó', provinent del grec).

El mot, en fi, prové del gr. egípc *πάπυρος*, ll. *pap̄rus*, nom de l'arbust papirus de les riberes del Nil, *cyperus papyrus* L., que ja en l'Antiguitat fou usat com a papirus, d'elaboració purament vegetal i ben distinta; els xinesos descabdellaren uns pocs segles més tard la fabricació a base de drap i material semblant, que

predominà des de principi de l'Edat Mitjana, i que transmeteren a l'Iran, on l'aprenegueren els àrabs des dels Ss. VIII-IX, i començaren a vendre'n en petites quantitats a Occident. Aquí no se n'ha conservat cap espècimen sinó en un missal riojà isolat de c. 1030, de fabricació mora. Tot això quedà ja precisat en el meu article del *DCEC*, després enriquit amb algunes precisions ací, i per G. Colon, *Encicl. Ling. Hisp.* II, 326-7, i el *FEW*, I, c.

També la literatura ens mostra el mot *paper*, des dels orígens, en primer pla, en el món dels conceptes catalans: «esdevenc-se --- que Ramon lo foll, e'l jugar de valor, aportaren tinta e *paper* davant l'Apostoli, e digueren que ells volien tramette escrit a --- l'Agalifa de Baldac per ço que veessen si avien tan nobles sotsmeses con l'Apostoli --- a retornar valor en lo món», Lull (*Blanq.*, *NCl.* II, 153.8). Nobles utilitats i, ara, consistència i aplicacions tènues o flaques: «pensà matar-me / --- / son fill venint / --- / hagué terror; / --- / puys no-m matà / ni-ú sabé fer / l'hom de *paper*, / fort mal mesclà-m / --- / ab mon senyor / --- / mas l'hom prudent ---», JRoig (*Spill*, v. 1044). «De folla vanitat embolcà l'existència neulida i estèril, / malgastant insensat els presents exquisits de les Muses / en la torre de vori on, avar, els fruits d'or del seu estre enquibia: / i ara ell dorm en la torre, i els versos esperen que els compri, / a pes de *paper* algun drapaire plebeu i humaníssim!», Corromines (*Termes* II, xxxi, 9, O. C., 1339).

«*Paper* d'estraça --- p. de forma major --- p. comú --- una mà de *paper* --- un full de *paper*», OPou (*ThPu.*, 180). Donar *paper blanc* era fer a saber la condemna a mort o a morir en la forca, en el nostre cançoner, en moltes cançons de bandolers (en el *Romançerillo* de MilàF, p. ex., n.º 208.14, i en moltes cançons bandoleresques dels Ss. XVI-XVIII, n.ºs 110-125, 150-165).

Les fàbriques de paper han deixat una petjada de primera importància en la toponímia de certes conques fabrils hidràuliques, particularment a l'Anoia (Vallbona, Capellades), Xàtiva i, una mica més modernament, entorn d'Alcoi i del baix Serpis (infinat de NLL, ja vells, a Vilallonga de l'Assafor, 1963). A Andorra i entorn s'usà per a la fabricació autòctona velles menes de mistos (*místox de papé*, Alt Pallars: Farrera, Àreu, 1932-3). També a Mallorca hi hagué vella producció local: allà vulgarisme *popé* (*BDLC* IV, 233). Cf. *ALABRÈN*. Un vell duplicat de sentit canviat, avui antiquat o acastellanat (gràcies al bon català BLE), fou *pabil*, del qual poc hem dit s. v. i a BLE, i més en el *DCEC/DECH* (PABILO).

DERIV.: *Paperer* [«chartarius», OPou, *ThPu.*, 164]; el massa propens a fer «*papers*», fingiments afectats, és un *paperer*, que pren sentits com 'afectat, llamenc, delicat d'En Tendre' (sovint bon substitut de l'acastellanat *melindrós*); romanç del S. XVII en el *DAG*; Feliu i Codina: «L'Isabel estava plorosa --- — Què teniu Isabeleta — Que sóc una *paperera* — li respongué la mestressa, axugant-se 'ls ulls y somrient a esfors» (*La Dida*, a. 1875, p. 122); *papereria* (que Fontserè